

Tilburg University

Quesnay en de draagvlaktheorie

Klok, H.J.

Published in:
Maandschrift Economie

Publication date:
1980

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):
Klok, H. J. (1980). Quesnay en de draagvlaktheorie. *Maandschrift Economie*, 44(2), 81-88.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Quesnay en de draagvlaktheorie

door drs. H. J. Klok *

1. Inleiding

Sedert enige tijd duikt in discussies over de economische situatie in Nederland regelmatig de term economisch draagvlak op. Meestal wordt met deze term uitdrukking gegeven aan het idee dat de 'markt'-sector in de economie de basis vormt voor de collectieve sector. De achtergrond voor de introductie van deze term is gemeenlijk de vrees dat de huidige economische problemen ten minste mede bepaald worden door de recentelijk opgetreden sterke expansie van de collectieve sector, omdat die de bloei van de 'markt'-sector bedreigt.

Deze gedachtengang is enigszins reminiscent aan de theorie van Quesnay volgens welke de agrarische sector de bron van alle welvaart vormt.¹

Dat in een twintigste eeuwse economische discussie achttiende eeuwse begrippen worden gebruikt roept hier en daar weerstanden op. Heeft immers de sedert het midden van de achttiende eeuw opgetreden ontwikkeling in het economisch denken de fysiocratische gedachtengang niet als tamelijk primitief ontmaskerd? Het wetenschappelijk gehalte van de twintigste eeuwse draagvlaktheorie wordt in het verlengde hiervan dan ook nog al eens in twijfel getrokken.

Hierna wordt eerst getracht aan de hand van een modelmatige interpretatie van de theorie van Quesnay de ideeën van de fysiocraten m.b.t. het functioneren van het economisch proces enigszins te verduidelijken en daarna gepoogd aan het model een enigszins twintigste eeuwse duiding te geven. Dan zal blijken dat twee eeuwen ontwikkeling in het economisch denken wellicht een scherper kijk op het economische leven mogen hebben verschaft, maar dat daardoor fundamentele noties waarvan ook vroegere generaties economen reeds weet hadden nog niets van hun geldigheid hebben verloren.

---

* De auteur is wetenschappelijk medewerker aan de Katholieke Hogeschool Tilburg. Voor hun kritisch commentaar op een eerdere versie van dit artikel is hij de collegae drs. N. de Beer, dr. H. Peer en dr. A. v. Schaik zeer erkentelijk.

1. Op deze analogie is door L. v.d. Geest reeds opmerkelijk gemaakt in zijn column Economisch Bijgeloof, *E.S.B.*, 26 oktober 1977. Overigens kan ook een verband worden gelegd met de theorie van Marx en neo-marxisten als Sweezy. In dit licht is het opmerkelijk dat links geïnspireerde economen met de draagvlaktheorie vrij grote moeite hebben.

2. Het model

Het hierna te presenteren model pretendeert niet een exacte weergave van de fysiocratische visie op de structuur van het economisch proces te zijn. De styling ervan stelt echter in staat enkele essentiële aspecten van de theorie van Quesnay c.s. te belichten. Het model is met slechts een enkele modificatie, die echter van verstrekkende betekenis is, ontleend aan Thoben.² In het model worden twee produktiesectoren onderscheiden (sector x, de agrarische sector, en sector y, de industriële sector). Voor de produktie hebben de sectoren behalve elkaars produkten de diensten van twee produktiefactoren nodig (factor l, arbeid, en factor g, grond). De tweede factor, grond, is absoluut schaars. Dat wil dus zeggen dat de eerste factor, arbeid, geen beperkende factor voor de produktie vormt. De prijzen van eindprodukten worden geacht gelijk te zijn aan de kosten per eenheid produkt. De reële arbeidsbeloning in termen van agrarische produkten wordt als gegeven verondersteld en de prijs van agrarische produkten als numéraire geïntroduceerd. De arbeidsinkomsten worden geheel aan agrarische produkten besteed en de inkomsten uit grond gedeeltelijk aan agrarische en gedeeltelijk aan industriële produkten. Het gegeven reële loon kan worden geïnterpreteerd als het door plaats en tijd bepaalde onderhoudsloon, maar eventueel ook als het resultaat van een of ander machtsspel of een onderhandelingsproces tussen groepen economische subjecten.

In symbolen laat zich het model als volgt uitschrijven:

Het produktiesysteem

$$x = u_{xy} \cdot y + x_l + x_g \quad (1)$$

$$y = u_{yx} \cdot x + y_g \quad (2)$$

$$l_v = a_x \cdot x + a_y \cdot y \quad (3)$$

$$\bar{g} = q_x \cdot x \quad (4)$$

Het prijssysteem

$$P_x = u_{yx} \cdot P_y + q_x \cdot P_g + a_x \cdot P_l \quad (5)$$

$$P_y = u_{xy} \cdot P_x + a_y \cdot P_l \quad (6)$$

$$\bar{w} = P_l/P_x \quad (7)$$

$$P_x = \bar{P}_x \quad (8)$$

---

2. H. Thoben, *Exacte Economie*, Leiden 1976, hoofdstuk 2.

Het vraagsysteem

$$x_1 = l_v \cdot P_1/P_x \quad (9)$$

$$x_g/y_g = k/(1 - k) \cdot P_y/P_x \quad (10)$$

De betekenis van de symbolen is de volgende:

- x = bruto produktie agrarische sector
- y = bruto produktie industriële sector
- x_1 = consumptie agrarische produkten uit arbeidsinkomen
- x_g = consumptie agrarische produkten uit grondinkomen
- y_g = consumptie industriële produkten uit grondinkomen
- l_v = gevraagde hoeveelheid arbeid
- $\bar{g}$ = beschikbare hoeveelheid grond
- P_x = nominale prijs agrarische produkten
- P_y = nominale prijs industriële produkten
- P_g = nominale pachtvoet per eenheid grond
- P_l = nominale loonvoet per eenheid arbeid
- $\bar{w}$ = gegeven reële arbeidsbeloning in termen van agrarische produkten
- u_{ij} = input aan i -goederen per eenheid j -goed ($i = x,y$; $j = x,y$)
- a_i = directe input-coëfficiënt van arbeid per eenheid produkt in sector i
($i = x,y$)
- q_x = directe input-coëfficiënt van grond per eenheid produkt in sector x
- k = deel van grondinkomen dat aan agrarische produkten wordt besteed.

Het model telt 10 vergelijkingen en 10 onbekenden: x , y , x_1 , x_g , y_g , l_v , P_x , P_y , P_g , P_l ($\bar{g}$, $\bar{w}$, $\bar{P}_x$ en de coëfficiënten u_{ij} , a_i en q_x zijn gegeven grootheden) en is aldus in principe oplosbaar.

Opgemerkt moge nog worden dat is verondersteld dat de agrarische produktie geen agrarische en de industriële produktie geen industriële produkten als input nodig heeft (m.a.w. $u_{xx} = 0$ en $u_{yy} = 0$) en dat de industriële produktie geen grondgebruik vraagt ($q_y = 0$). Hoewel deze veronderstellingen natuurlijk voor de concrete uitkomsten van het model belangrijk zijn, zou de algemene teneur van ons verhaal indien deze coëfficiënten niet gelijk aan nul werden gesteld toch niet anders zijn.

De vergelijkingen (1) t/m (9) lijken nauwelijks toelichting te behoeven. Vergelijking (10) echter vraagt wellicht enige nadere explicatie. Verondersteld zou immers worden dat het grondinkomen gedeeltelijk aan agrarische en gedeeltelijk aan industriële produkten wordt besteed en dat komt in de opgenomen uitdrukking niet erg expliciet tot uitdrukking.

Vergelijking (10) echter is ontstaan door deling op elkaar van de volgende twee vraagrelaties:

$$x_g = k \cdot \bar{g} \cdot P_g/P_x \quad y_g = (1 - k) \cdot \bar{g} \cdot P_g/P_y$$

In deze beide vergelijkingen komt de gemaakte veronderstelling duidelijk naar voren.³

3. Interpretatie van het model

Nadere bestudering van het in de voorgaande paragraaf gepresenteerde model leert dat de vergelijkingen (5) t/m (8) een subsysteem vormen, waaruit alle prijzen opgelost kunnen worden. Verg. (8) geeft P_x , (7) daarop P_e , (6) daarop P_y en (5) tenslotte P_g . M.n. de laatste variabele is van grote importantie, waarom we hier de uitdrukking ervoor presenteren:

$$P_g = \left\{ (1 - u_{xy} \cdot u_{yx}) - (a_x + a_y \cdot u_{yx}) \bar{w} \right\} \bar{P} / q_x$$

Bij gegeven u_{xy} en u_{yx} zal P_g groter zijn bij een kleinere a_x , a_y , q_x en $\bar{w}$ (d.w.z. bij een hogere arbeids- en grondproductiviteit en een lagere reële loonvoet) en een grotere $\bar{P}_x$.

Richten we onze aandacht op de vergelijkingen (1) t/m (4) van het model dan blijkt dat de omvang van de agrarische produktie volgens verg. (4) bepaald wordt door de beschikbaarheid van grond, en de grondproductiviteit, zodat voor de werkgelegenheid volgens (3) uiteindelijk de omvang van de industriële produktie doorslaggevend is. Nu wordt de industriële produktie volgens verg. (2) behalve door de behoeften van de agrarische sector (de factor u_{yx} brengt deze tot uitdrukking) bepaald door de vraag uitgeoefend op basis van het grondinkomen, dat weer wordt 'verdiend' in de agrarische sector. Gegeven een bepaalde agrarische produktie zal dus de industriële produktie groter zijn naarmate het grondinkomen, dus - aangezien de beschikbaarheid van grond gegeven is - de pachtvoet P_g groter is. Daarenboven zullen bij een bepaalde omvang van het grondinkomen de industriële produktie en de werkgelegenheid (en natuurlijk ook het nationaal inkomen) groter zijn naarmate k kleiner is.

Uit het voorgaande blijkt waarom de fysiocraten zo'n sterke nadruk legden op de agrarische sector als 'l'unique source des richesses' en waarom het grondinkomen, door hen als het 'produit net' van de agrarische sector aangeduid, in hun analyse zo'n centrale plaats inneemt. Hoe groter immers de produktie in de

3. De beide vraagvergelijkingen kunnen worden geconstrueerd wanneer voor grondeigenaren als doelfunctie wordt verondersteld: $\max. U = b \cdot x_g^k \cdot y_g^{(1-k)}$. (Zie b.v. Th. v.d. Klundert en R. de Groof, *Inleiding tot de micro-economische theorie*, 2e druk, Amsterdam 1978, hoofdstuk 2.)

agrarische sector en hoe hoger het grondinkomen, des te groter is in hun gedach-
tengang de produktie in de industriële sector en dus van de totale produktie in de
volkshuishouding.

4. Enkele cijfervoorbeelden ter illustratie

Ter illustratie van het voorgaande worden hierna in een tweetal tabellen de
resultaten van enkele cijfermatige berekeningen met het model gepresenteerd,
die door de lezer gemakkelijk gecontroleerd en met andere uitgebreid kunnen
worden. Tabel I resumeert de berekende waarden van de variabelen uit het model
en tabel II geeft enkele op basis hiervan samengestelde kengetallen.

Voor de verschillende berekeningen zijn de volgende waarden aan de beken-
den gegeven:

$$\text{Ad A: } u_{xy} = u_{yx} = \frac{1}{3}; a_x = 1; a_y = 2; q_x = \frac{10}{3}; k = \frac{1}{2};$$

$$\bar{g} = 20; \bar{w} = \frac{1}{3}; \bar{p}_x = 1$$

$$\text{Ad B: afwijking t.o.v. A: } k = 0$$

$$\text{Ad C: afwijking t.o.v. A: } \bar{w} = 1/6$$

$$\text{Ad D: afwijking t.o.v. A: } a_x = 1/2; q_x = 5/3$$

$$\text{Ad E: afwijking t.o.v. A: } a_y = 1$$

	A	B	C	D	E
x	6	6	6	12	6
y	3	4	$4\frac{3}{4}$	7	4
x_1	4	$4\frac{2}{3}$	$2\frac{7}{12}$	$6\frac{2}{3}$	$3\frac{1}{3}$
x_g	1	0	$1\frac{5}{6}$	3	$1\frac{1}{3}$
y_g	1	2	$2\frac{3}{4}$	3	2
l_v	12	14	$15\frac{1}{2}$	20	10
P_x	1	1	1	1	1
P_y	1	1	$\frac{2}{3}$	1	$\frac{2}{3}$
P_g	$\frac{1}{10}$	$\frac{1}{10}$	$\frac{11}{60}$	$\frac{3}{10}$	$\frac{2}{15}$
P_1	$\frac{1}{3}$	$\frac{1}{3}$	$\frac{1}{6}$	$\frac{1}{3}$	$\frac{1}{3}$

Tabel II	A	B	C	D	E
$Y = (x_1 + x_g)P_x^A + y_g \cdot P_y^A$	6	$6\frac{2}{3}$	$7\frac{1}{6}$	$12\frac{2}{3}$	$6\frac{2}{3}$
$\bar{g} \cdot P_g / (\bar{g} \cdot P_g + l_v \cdot P_l)$	0,33	0,30	0,42	0,47	0,44
y_g / Y_g^A	1	2	2,75	3	2
$y_g \cdot P_y^A / Y$	0,17	0,30	0,38	0,24	0,30
l_v / l_v^A	1,--	1,17	1,29	0,67	0,83
l_{vy} / l_v	0,50	0,57	0,61	0,70	0,40

Met betrekking tot de gekozen waarden voor de coëfficiënten dient er op te worden gewezen dat werd verondersteld dat de industriële sector (de y-sector) de arbeidsintensieve sector is ($a_x < a_y$). Voor het algemene beeld dat de resultaten van de berekeningen tonen is deze veronderstelling echter niet van betekenis.

Beziez men de tabellen wat nader dan is alternatief A te beschouwen als het basisalternatief, waarmee de overige steeds vergeleken kunnen worden. Alternatief B laat dan de consequenties van een verminderde bestedingsneiging uit het grondinkomen m.b.t. agrarische produkten zien ($k = 0$ i.p.v. $k = 1/2$); alternatief C geeft een overzicht van de gevolgen van een vergroting van het 'produit net' bewerkt door een lagere reële loonvoet ($\bar{w} = 1/6$ i.p.v. $\bar{w} = 1/3$); alternatief D verschilt van A doordat de arbeids- en grondproductiviteit eens zo hoog zijn verondersteld ($a_x = 1/2$ en $q_x = 5/3$ i.p.v. $a_x = 1$ en $q_x = 10/3$) en alternatief E tenslotte geeft aan hoe de resultaten van de berekeningen met het model uitvallen bij een arbeidsproductiviteit in de industriële sector die eens zo hoog is als die in de uitgangssituatie ($a_y = 1$ i.p.v. $a_y = 2$).

Met name de kengetallen van tabel II zijn illustratief voor de invloed van de aangebrachte wijzigingen in de vooronderstellingen op de resultaten van het model. Zij onderstrepen in het algemeen de in de vorige paragraaf getrokken conclusies. Opgemerkt moge nog worden dat in tabel II de bovenindex A bij P_x^A , P_y^A , y_g^A en l_v^A aangeeft dat de betreffende waarden voor de variabelen op alternatief A betrekking hebben. Daarenboven geeft de suffix y in l_{vy} aan dat de werkgelegenheid in de industriële sector is bedoeld.

5. De analogie met de draagvlaktheorie

Het in de voorgaande paragrafen besproken Quesnaysiaanse model, hoewel geconcipieerd ter analysering van de gang van zaken in een agrarische volkshuishouding, leent zich uitstekend ter interpretatie van de economische situatie in onze twintigste eeuwse (post-industriële) welvaartseconomie. Men stelle zich slechts voor dat de x-sector de 'markt'-sector en de y-sector de collectieve sector is en dat de produktiefactor g kapitaal representeert. De onderlinge leveranties

tussen de sectoren behelzen dan dus voor zover het de leveranties van de 'markt'-sector aan de collectieve sector betreft hulpmaterialen en diensten welke de collectieve sector nodig heeft om haar diensten te kunnen presteren en voor zover het de leveranties van de collectieve aan de 'markt'-sector betreft de dienstverlening van de eerste aan de laatste. De factor $(1 - \kappa)$ dient nu geïnterpreteerd te worden als de finale bestedingen gericht op de collectieve sector als fractie van het kapitaal- of overig inkomen.

Onze analyse in de voorgaande paragrafen laat dan zien dat bij gegeven beschikbaarheid van zakelijke produktiemiddelen, kapitaal, en gegeven technologie de omvang van de collectieve sector wordt bepaald door zowel de wens van de arbeidsinkomenstrekking tot besteding in de 'markt'-sector, tot uitdrukking komend in $\bar{w}$, als door de wijze van besteden van het overig inkomen $(g \cdot P_g)$, tot uitdrukking komend in k . Daarbij valt te bedenken dat de bestedingswijze uit de laatste inkomenscategorie mede wordt bepaald door de investeringsbehoeften. Men kan immers x_g interpreteren als de vergroting van g , welke grootte thans kapitaal representeert.

Wat anders geformuleerd kan men stellen dat onze analyse benadrukt dat een vergroting van de collectieve sector in de economie slechts mogelijk is indien òf (1) de aanspraken van de particuliere sector, zowel in $\bar{w}$ als in k tot uitdrukking komend, kunnen worden gereduceerd òf (2) de omvang van de 'markt'-sector toeneemt, via produktiviteitsstijgingen dan wel vergroting van de beschikbare hoeveelheid zakelijke produktiemiddelen, ⁴ òf tenslotte (3) de produktiviteit in de collectieve sector toeneemt. ⁵ In het laatste geval wijzen overigens niet alle indicatoren, zoals tabel II laat zien, in dezelfde richting.

Een en ander impliceert dat de notie die de draagvlaktheorie tracht te verduidelijken, nl. dat aan de groei van de collectieve sector grenzen zijn gesteld door de omvang van de 'markt'-sector, zeer bepaald aandacht verdient. Dat dit niet betekent dat 'once and for all' de optimale verhouding tussen collectieve en 'markt'-sector kan worden vast gelegd blijkt duidelijk uit de kengetallen van tabel II. Veeleer is sprake van in de tijd verschuivende kwantitatieve verhoudingen tussen economische sectoren die in een bepaalde periode slechts binnen zekere grenzen varieerbaar zijn. ⁶

4. Acties gericht op beperking van de technische ontwikkeling passen, wanneer een groei van de collectieve sector wordt voor gestaan, niet goed in dit beeld.

5. Het komt mij voor dat zelfs Van den Doel, hoewel fel oppositie voerend tegen de draagvlakgedachte (zie bijv. zijn bijdragen in een discussie met Douben, Heertje en De Vries in het *Economisch Dagblad* van 22 februari, 30 maart en 3 april 1978), e.e.a. kan onderschrijven. Zijn stellingname lijkt mij overigens minder tegen de idee van het draagvlak gericht als wel tegen de impliciete dan wel expliciete ontkenning die wel bij draagkrachttheoretici wordt aangetroffen dat het mogelijk zou zijn via acties gericht op (1) een 'betere benutting' van het 'draagvlak' te bereiken.

6. Vermaat lijkt in zijn bijdrage over de draagvlaktheorie in dit Maandschrift tot soortgelijke conclusies te komen. Zie A. J. Vermaat, De draagvlaktheorie nader beschouwd, *Maandschrift Economie*, jaargang 43, 1979, no. 5, blz. 201/217.

Wanneer die grenzen worden overschreden wordt de welvaart die werd opgebouwd op het spel gezet, terwijl wellicht juist werd beoogd ze veilig te stellen. In het gepresenteerde evenwichtsmodel komt dit overigens niet tot uitdrukking. De structuur ervan is daarvoor te eenvoudig. Men kan zich echter van de negatieve effecten van een poging de collectieve sector disproportioneel te vergroten een voorstelling vormen door aan de eerder gegeven cijfervoorbeelden er een toe te voegen dat bijv. t.o.v. alternatief A veronderstelt $\bar{g} = 10$ i.p.v. $\bar{g} = 20$. Een daling van de beschikbaarheid van kapitaal is nl. als gevolg van de toeneming van de arbeidskosten, waarmee een dergelijke uitbreiding van de collectieve sector gepaard kan gaan, zoals het bekende Vintaf-model laat zien, niet geheel denkbeeldig. Dat betekent dus, het moge nogmaals worden benadrukt, dat het streven naar een grotere collectieve sector alleen dan een grotere werkgelegenheid en een hoger nationaal inkomen zal opleveren, wanneer het particuliere beroep op de 'markt'-sector, in ons model gesymboliseerd door x_1 en x_g hiervoor ruimte laat, d.w.z. indien een dergelijk streven bij de individuele leden van de collectiviteit voldoende weerklank vindt. Het denken in al te simplistische macro-termen heeft ons, evenals de mercantilistische handelsfetisjisten waarop de fysiocraten reageerden, de waarheid dat een gezonde economie een evenwichtige sectoropbouw veronderstelt wellicht wat uit het oog doen verliezen.